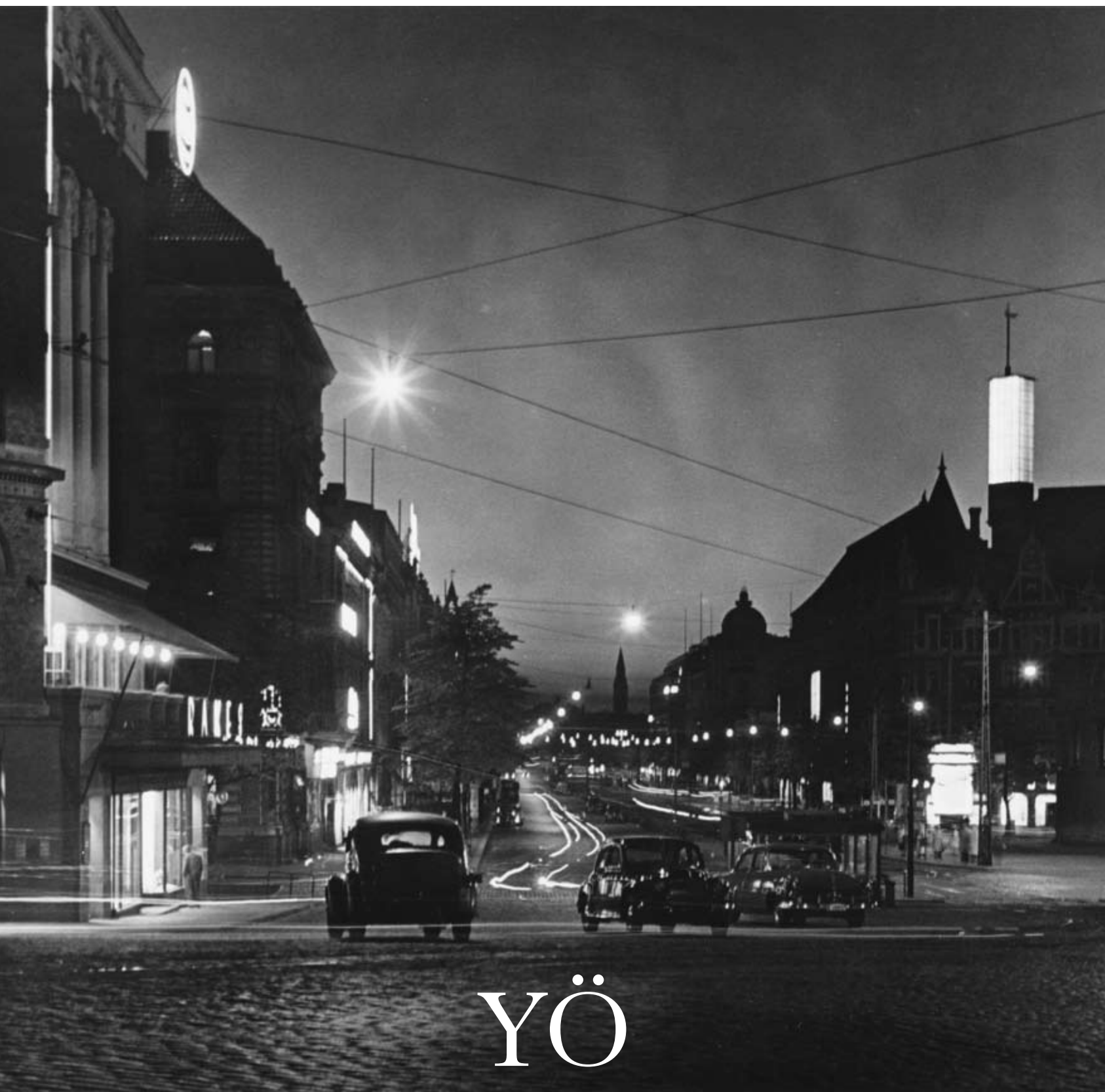

Sofia 2/2009

HELSINGIN
KAUPUNGINMUSEON
ASIAKASLEHTI

HELSINGFORS
STADSMUSEUMS
KUNDTIDNING

YÖ

Hakasalmen huvilan Varokaa, mustalaisia! Väärinymmärryksen historiaa -näyttelyn yleisön-suosikkeja on tiukasti kyselevä poliisi-kuulustelupeli. Mutta voiko museo todella vaikuttaa kävijöiden asenteisiin?

Helsingin kaupunginmuseo / Markku Heikkilä

Sivu 6

Sederholmin talon uusi Yö-näyttely vie öiseen kaupunkiin, uniin, iloihin ja kauhuihin. Hautausmaa herätti ennen yöllä pelkoa, koska kirkon-väen eli kuolleiden sielujen uskottiin olevan liikkeellä. Arkunkahvoja Ulrika Eleonoran kirkon hautaus-maalta, Senaatintorin alta.

Sivu 14

Kaupunginmuseon kokoelmien rikkaus yllättää kokeneenkin esinetutkijan: vastaan voi tulla vaikkapa 1950-luvun kampaamojen virtaviivaisia hiusten-kuivaajia.

4 Voiko museo muuttaa maailmaa?

6 Yö Helsingissä

10 Foto Signe Brander

11 Museo valokeilassa

12 Från lokal oas till allas fristad?

13 Minulla heiluu hammas

14 Kampaamon kautta kokoelmiin

16 Tapettinäytteet tietokantaan

17 Valkopyykinä ja puhdasta pesukemiaa

19 Tutkijan työpöydältä

20 SOFIAN UUTISIA

22 Brief in English

**23 Tapahtumakalenteri
elokuu–joulukuu 2009**

24 Museot ja näyttelyt

Signe Branderin rakastetut kuvat vievät vuosisadan takaisten helsinkiläisten arkeen uudessa kirjassa ja kahdessa näyttelyssä. Kuvassa ollaan Kristianinkatu 15:n pihalla 1907.

Sivu 16

Kaupunginmuseon laajan tapettinäytekeräyksen hauraiden aarteiden suuri puhdistus, valokuvaus ja luettelointi ovat paraikaa työn alla kokoelmakeskuksessa.

Kansikuva

Öistä liikennettä ja kaupungin valoja Mannerheimintien 1953.
Kuva: Helsingin kaupunginmuseo / B. Dilén.

Helsingin kaupunginmuseo / Juho Nurmi

Sofia

2/2009

HELSINGIN KAUPUNGINMUSEON ASIAKASLEHTI / HELSINGFORS STADSMUSEUMS KUNDTIDNING

PÄÄTOIMITTAJA/HUVUDREDAKTÖR Tiina Merisalo, museonjohtaja • **TOIMITUS/REDAKTION** tutkija-tiedottaja Jere Jäppinen • **OSOITE** PL 4300, 00099 Helsingin kaupunki, puhelin (09) 3103 6630, telekopio (09) 3103 6664 • **ADRESS** PB 4300, 00099 Helsingfors stad, telefon (09) 3103 6630, telefax (09) 3103 6664 • **KOTISIVU/HEMSIDA** www.helsinginkaupunginmuseo.fi / www.helsingforsstadsmuseum.fi • **SÄHKÖPOSTI/E-POST** kaupunginmuseo@hel.fi • **ULKOASU/LAY OUT** Lagarto • **KIRJAPAINO/TRYCK** Erikoispaino Oy • **ISSN** 1457-9049. Seuraava lehti ilmestyy tammikuussa 2010. Följande nummer utkommer i januari 2010.

"KAUPUNGINMUSEOSSA KÄVIJÄ KOHTAA KAUPUNGIN HISTORIAN VALOT JA VARJOT"

VOIKO MUSEO muuttaa maailmaa, kysytään tämän lehden artikkelissa. Romanihistoriaa käsittelevän näyttelymme yhteydessä toteutettu kävijätutkimus antaa uskoa siihen, että museoiden suorastaan toivotaan tuovan esiin myös vaikeita kysymyksiä, arkoja aiheita, haastavia puheenvuoroja ja kiinnostavia ilmiöitä. Nyt tehty kävijätutkimus osoittaa, että myös "varjoista" on tärkeää puhua. Ihmiset uskovat syvästi tiedon merkitykseen ennakkoluulojen purkamisessa ja suvaitsevaisuuden lisäämisessä.

Museon tehtävänä on perinteisesti kulttuuriperinnön säilyttäminen, hoitaminen ja välittäminen yleisölle eri tavoin. Tämä perustehtävä kivijalkanaan museo joutuu vastaamaan muuttuvan maailman haasteisiin. Pirstaloituvan ja monikanavaisen tiedontulvan keskellä museolla on oma paikkansa pitkien historian näkymien ja kehityskaarien esittelijänä. Museo tarjoaa tiedon ja elämysten kautta avaimia ymmärrykseen ja lisää suhteelli-

suudentajua. Vaikka emme ehkä ihan maailmaa pystyisikään muuttamaan, parhaimmillaan hyvä museovierailu liikauttaa jotakin meissä ja jättää meihin unohtumattoman jäljen.

Tämän *Sofia*-lehden sivuilla pääsee tutustumaan monipuoliseen ja maailman mukana muuttuvaan museotyöhön ja syksyn uutisiin Helsingin kaupunginmuseossa. Jälleen on tarjolla kiinnostavia uusia näyttelyitä: Yö-näyttely avautuu Sederholmin talossa ja rakastetun Signe Branderin valokuvia tuodaan esille Hakasalmen huvilaan. Aloitamme lehdessä myös uuden sarjan, jossa kerromme alueellisen museotyömme piirissä olevista museoista.

**TERVETULOA
KOHTAAMAAN KAUPUNGIN
VALOJA JA VARJOJA!**

Juho Nummi

Tiina Merisalo
museonjohtaja/museidirektör

"PÅ STADSMUSEET MÖTER BESÖKAREN BÅDE DEN LJUSA OCH DEN MÖRKA SIDAN AV STADENS HISTORIA"

VI FRÅGAR: Kan ett museum förändra världen? En kundundersökning vi gjorde i samband med vår utställning om romernas historia gav oss bekräftelse om att besökarna rentav önskar att museerna också skulle behandla svårare och känsligare frågor som skapar debatt samt ta fasta på intressanta samhälls-fenomen. Det visade sig alltså att det är viktigt att tala om "den mörkare sidan" av liv och samhälle. För att bryta fördomar och öka tolerans behöver människor information och kunskap.

Museets uppgift har traditionellt varit att bevara och vårda vårt kulturella arv och ge allmänheten en möjlighet att lära känna detta arv. Denna grundläggande pelare för verksamheten skall kvarstå även när världen förändras och då museet står inför nya utmaningar. Mitt i det splittrade och flerdimensionella informationsflödet har museet en egen plats, som en instans som kan ge ett historiskt perspektiv på aktuella ämnen och problem och som en in-

stans som kan förklara utvecklingsfaser och förlopp. Museet erbjuder nyckeln till förståelse och ett bredare perspektiv genom de upplevelser som vi erbjuder. Vi kan kanske inte förändra världen, men ett museibesök i sitt esse berör något inom oss och lämnar kvar ett oförglömligt spår.

I det här numret av *Sofia* kan ni bekanta er med det mångsidiga och ständigt varierande museiarbetet samt läsa om kommande höstens nyheter. På hösten har vi två nya utställningar, *Natt* utställningen öppnas äntligen i Sederholmska huset och på Villa Hagasund visas Signe Branders fotografier.

Vi kommer också att börja en ny artikelserie i *Sofia* där vi presenterar museer som hör till vårt regionala museiarbetes distrikt.

**VÄLKOMMEN, BEMÖT STADENS
SKUGGOR OCH LJUS!**

Voiko museo muuttaa

Hakasalmen huvilan ajatuksia herättävässä *Varokaa, mustalaisia! Väärinymmärryksen historiaa* -näyttelyssä tehtiin kyselytutkimus, jossa selvitettiin kävijöiden mielipiteitä museon mahdollisuuksista parantaa vähemmistöjen asemaa.

Helsingin kaupunginmuseo / Juho Nurmi

Monelle Hakasalmen huvilan *Varokaa, mustalaisia! Väärinymmärryksen historiaa* -näyttelyn kävijälle juttutuokio keskusteluopas Alida Frimanin kanssa oli museovie-railun kohokohta.

YKSI MUSEON VIERAILJOISTA seisoo ruohomatolla erilaisia ihmisiä esittävien kasvokuvien ympäröimänä. Hän tutkiskelee peiliä, jossa lukee: *"Ehdoton vieraanvieraisuus merkitsee vieraan avointa vastaanottoa ja kuuntelemista, ilman että häneltä jatkuvasti vaaditaan selityksiä, ilman että häntä halutaan kaikin voimin mukauttaa siihen, mikä meille on tuttua."* Olemme *Varokaa mustalaisia! Väärinymmärryksen historiaa* -näyttelyn loppupäässä. Jacques Derridan ajatuksen peilistä luettuaan vieras astuu esiin sermin takaa ja näkee minut sohvalle odottamassa nauhurin ja mikrofoniin kanssa.

Kysyn, haluaisiko hän osallistua kävijätutkimukseen, jota teen. Haastattelussa on niin paljon kysyttävää – aihe on loputtoman mielenkiintoinen: Onko kaikki ennallaan museovierailun jäljiltä? Vai ovatko käsitykset romaneista muuttuneet? Onko hyvä, että monikulttuuriset teemat tuodaan museoon? Entä mitä mieltä hän on museosta kanta-aottavana yhteiskunnallisena toimijana? Näihin kysymyksiin ovat kevään aikana eh-

Teksti: Pinja Haukkavaara, VTK, fil. yo

maailmaa?

tineet vastata jo sadat kävijät. Tässä artikkelissa esitellyt sitaatit ovat tutkimuksen tuoreinta satoa, kävijöiden omia pohdintoja.

TIETO POISTAA ENNAKKOLUULOJA SOPIVASTI KANTAAOTTAVASSA MUSEOSSA

Tutkimukseni perusteella museon rooli maailmanparantajana näyttäisi pohjaavan ainakin sen kykyyn välittää tietoa. Suurin osa vastaajista pitää oppimista ja tiedon saantia yhtenä museokäyntinsä tärkeimmistä anneista. Museo ymmärretäänkin perinteisesti useammin tiedon jakajaksi kuin radikaaliksi keskustelun herättäjäksi. Hyvin merkittävässä osassa vastauksista esiintyy kuitenkin käsitys, jonka mukaan juuri tieto poistaa ennakkoluuloja: *"Enemmän monikulttuurisuutta. Tieto lisää suvaitsevaisuutta."* *"Ehdottomasti enemmän, tieto poistaa ennakkoluuloja ja ohjaa avarakatseisuuteen!"* *"Näyttely muutti käsityksiäni. Ehkä tietoni eivät ole olleet aivan ajanmukaisia. Olen esimerkiksi luullut, että lusikka pitäisi romanikulttuurissa edelleen laittaa roskiin, jos se putoaa."* Koska ihmiset uskovat syvästi tiedon merkitykseen ennakkoluulojen purkamisessa, juuri museo voisi olla sopiva kanava suvaitsevaisuuden lisäämiseksi.

On myös esitetty, että nykypäivänä yleisö on aiempaa valmiimpi museoihin, jotka eivät pyri vain jakamaan tietoa vaan myös herättämään keskustelua. Näin ajattelevat myös *Varokaa mustalaisia! Väärinymmärryksen historiaa* -näyttelyn kävijät, sillä aineistoni mukaan yli puolet uskoo, että museon tulisi olla jossain määrin kanta-aottava: *"Eniten näyttelyssä miellytti positiivinen, varovasti ravisteleva ote romanikulttuuriin."* Vielä huomionarvoisempaa on, että kolmannes kävijöistä on ehdottomasti kanta-aottavan museon puolella. Jotkut kehottivat välttämään "propagandaa": *"Faktaat voivat*

olla kantaaottavia, mutta siihen ei tulisi pyrkiä muilla keinoin." Muutamat vastaajista taas esittivät, että museo edustaa aina jotakin näkökulmaa – voiko se edes olla ottamatta kantaa?

Suuri osa tutkimukseen osallistuneista myös uskoi museon mahdollisuuksiin parantaa vähemmistöjen asemaa. Usein jo pelkän esilläolon uskottiin vaikuttavan myönteisesti: *"Näkyvyys tuo suvaitsevaisuutta."* *"Näkyvyys on tapa vaikuttaa ja osoittaa, ettei vähemmistöiltä suljeta silmiä."* *"Kaikilla on oikeus olla olemassa, ja tulla nähdyksi. Kaikki ovat olleet osana yhteiskunnan muutoksia ja tekemässä historiaa."* Monien vastaajien mielestä vähemmistöjen näkyminen museoissa on välttämätöntä myös siitä syystä, että Helsinki on monikulttuurinen kaupunki: *"Se on osa nykytodellisuutta."* Jotkut ajattelivat, että monikulttuurisuus näkyy museoissa sopivasti jo nyt: *"Monikulttuuria tulee aivan tarpeeksi TV:stä."*

MUSEOKÄYNNIN VAIKUTUKSIA

Millä tavalla museokäynti sitten vaikuttaa? Museoviearaan arvojen täydellisestä mullistumisesta on harvemmin kysymys. Aineistoni perusteella sanoisin, että *Varokaa mustalaisia! Väärinymmärryksen historiaa* -näyttely vaikutti myönteisimmin niiden ihmisten asenteisiin, jotka eivät alun perinkään edustaneet äärimmäisen kielteisiä mielipiteitä. Ne, joilla oli hieman epäilevä asenne, muuttivat helpoimmin käsityksiään: *"Herätti miettimään omaa asennetta. Vaikka pidänkin itseäni avoimen suvaitsevaisena, lapsuudessa kuitenkin mustalaisilla peloteltiin ja ehkä jossain mielen pohjukassa on tallella lapsen pelkoa."* *"Kyllä. Ajattelin, että joo joo on ennakkoluuloja, so what, ne ennakkoluulot on 'tyhmiä'."* *"Ymmärsin, että 'tyhmät' voivat olla tosi ikäviä."* *"Paransi käsitystäni. Muistutti että romanit ovat suomalaisia, he ovat taistelleet Suomen itsenäisyyden puolesta."*

Monet vastaajista kokivat myös, että heidän käsityksensä romaneista eivät muuttuneet. Yhtenä syynä oli, että monet kävijät olivat jo ennestään hyvin suvaitsevaisia: *"Ei muuttanut käsityksiä – olen opettanut lukiossa romaninuoria, jotka olivat lahjaikkaita."* *"Ei muuttanut. Olen arvostanut romanikulttuuria aina."* *"Minulla on hyvä yhteishenki romanien kanssa."* Huomionarvoista on, että kaikki, jotka tunsivat romaneja – vaikkapa naapureina, ystävinä tai työn kautta – suhtautuivat heihin jo ennestään myönteisesti. Tässä mielessä kaupunginmuseon idea palkata romanioppaita *Varokaa mustalaisia! Väärinymmärryksen historiaa* -näyttelyyn oli mainio. Näyttelyssä työskenteli romaneja muun muassa keskusteluoppaana ja koululaisryhmien vetäjinä.

Myös näyttelyn sisältö saattoi vaikuttaa siihen, että jotkut kävijät eivät muuttaneet käsitystään. Merkittävä osa olisi toivonut, että näyttelyssä olisi käsitelty enemmän nyky-yhteiskuntaa. Tätä kautta heidän olisi ollut mahdollista ymmärtää paremmin suomalaisia romaneja ja kenties omaa asennettaan. Toisaalta *Varokaa mustalaisia! Väärinymmärryksen historiaa* -näyttelyn yleisrooppalainen näkökulma ja romanikulttuurin moninaisuuden esittäminen miellytti monia tutkimukseen osallistuneita. Vastauksissa oli myös jonkin verran niitä, joita näyttely tai sen aihe ei yksinkertaisesti miellyttänyt: *"Mielestäni näyttely oli aika puolueellinen. Romanttinen kuva: ongelmat kantaväestön näkökulmasta?"*

Kielteisiä tai avoimen rasistisia kommentteja esiintyy tutkimusaineistossa kuitenkin vähän. Suuri osa vastauksista kertoi, että romanikulttuuri oli yleisöstä mielenkiintoinen aihe. Kiittävää palautetta on tullut paljon. Koska monet tutkimukseen osallistuneista kuitenkin janoavat lisätietoa Suomen romaneista, voisi ainakin pienimuotoisesti ja tiedon lisäämisen kautta vaikuttamalla. Myös muiden vähemmistöjen elämä ja tavat varmasti kiinnostaisivat. Eräs vanhempi herra ehdotti jopa seuraavaa: *"Näyttely muistutti vähemmistöimme olemassaolosta, historiasta, oikeudesta olla erilainen. Suomeen pitäisi saada vakituinen ROMANIMUSEO."*

Sveitsiläisen taiteilijan Jean-Pierre Zauggin luoma mielikuvituksellinen, miellehtymällä leikkivä näyttelyarkkitehtuuri sekä kiehtoi että ärsytti museokävijöitä – aivan odotusten mukaisesti.

Helsingin kaupunginmuseo / Juho Nurmi

Yö Helsingissä

Mikä on yö? Miten yön ja päivän ikuinen vuorottelu vaikuttaa meidän elämäämme? Onko yöaika historiallisesti ajatellen erilaista kuin päiväaika? Onko yössä jotain sellaista, mitä päivä ei voi tavoittaa?

Helsingin kaupunginmuseo / Ateller Universal, C. Klein 1904-05

Helposti puhdistettavasta metallista valmistetut lasten pinnasängyt olivat tavallisia säätyläiskodeissa 1800-luvun lopulla. Länsimaissa lasten nukuttaminen vanhemmista erillään yleistyi ylemmissä sosiaaliluokissa samalla vuosisadalla.

Helsingin kaupunginmuseo

Kaksi naista yöasussa makuuhuoneessa 1900-luvun alussa.

KAUPUNGINMUSEO AVAA 20.11.2009 helsinkiläiseen yöhön johdattavan kulttuurihistoriallisen Yö-näyttelyn. Sederholmin vanhan kauppiastalon huoneet hämärtyvät, kaupunkilaiset siirtyvät vuoteisiinsa, keskiyö lähestyy. Unet, kummitukset ja ihmisten ikivanhat öiset pelot pyrkivät esiin. Yöllä tehdään työtä ja juhlitaan. Yö tähti-taivaineen on kaunis, merellä syttyvät erilaiset loisteet.

Yö, vuorokauden pimeä aika, on jotain hyvin luonnollista. Yön erityisyys paljastuu, kun tarkastellaan yön kulttuuria, yöelämää. Kaupunginmuseon näyttely käsittelee helsinkiläisten suhdetta yöhön monesta näkökulmasta. Se kertoo myös, mitä kaikkea yö voi meissä herättää. Yöllä ohikiitävät unetkin jättävät meihin omat jälkensä.

Historioitsijat eivät ole olleet erityisen kiinnostuneita yöstä verrattuna esimerkiksi kirjailijoihin, elokuvaohjaajiin tai vaikkapa taidemaalareihin. Syy lienee siinä, että yö on hyvin henkilökohtaisen ja intiimin olemisen aikaa. Mutta intiimilläkin on historiansa.

Näyttely esittää lisäksi yön yhteiskunnallisen puolen. Useat tehtaot pyöryivät yöstä päivää ja yötyö on monille arkea. Yön taloudellinen merkitys kasvoi 1900-luvulla lisääntyvän vapaa-ajan ja vaurastumisen myötä: yöllä kulutetaan ja tuhataan entistä enemmän.

Aluksi museon tutkijoita arvelutti, millaisin esinein voisi toteuttaa näin laajan näyttelyn melko tutkimattomasta aiheesta. Kokoelmista löytyy kuitenkin yöhön liittyviä esineitä kuten makuuhuoneen kalusteita, vuoteita, yöpöytiä ja -lamppuja. Myös pari yöpaitaa ja monta pienempää iltatoimiin kuuluvaa esinettä pääsee nyt esille. Pimeän ja hämärän tunnelman luominen on vaatinut erityistä paneutumista.

Visuaalisessa toteutuksessa korostuu näyttelysuunnittelijan osuus, sillä erilaisiin huoneisiin on haluttu saada yhtenäinen ilme, kunkin huoneen aihetta tukeva ympäristö. Arkkitehti ja näyttelysuunnittelija Taina Väisänen on huolella miettinyt huoneiden tunnelman, värityksen ja esineiden sijoittelun.

YÖ ON LEVON AIKAA

Tavallisesti ihmiset nukkuvat öisin. Tämän vuoksi Sederholmin talon alakerran huoneet on omistettu makuukamareille vuoteineen, esimerkkinä kolme makuuhuonetta eri vuosisadoilta. Oma nukkumattila

on meille itsestäänselvyys, mutta historiallisesti makuuhuone on myöhäinen ilmiö. Siirtymä erilaisista makuupaikoista makuuhuoneeseen on ajallisesti ja paikallisesti liukuva.

Valtaporvariston rakennuksissa makuuhuoneet yleistyivät Helsingissä 1600-luvulla. Esillä on muun muassa Helsingissä pormestarina toiminut Abraham Wetterin perukirjan tietojen pohjalta rakennettu 1730-luvulle ajoittuva katosvuode ja yötuoli.

Makuuhuoneesta kehittyi vähitellen kahden ihmisen – tavallisesti avioparin – kohtaamisen ja rakkauden turvaava intiimi tila. Siellä säilytettiin aluksi kallisarvoisimpia tavaroita ja henkilökohtaisia muistoesineitä kuten vaatteita, koruja, kirjoja, tauluja ja kirjoja.

Onkin väitetty, että makuukamarin yksityisyydessä pääsi kehittymään yksilöllisempi muistoista ja tunteista rakentuva minuus. Kuninkaallisissa hoveissa ja osassa aatelista kehitys kulki kuitenkin toiseen suuntaan. Makuuhuoneesta muodostui osa julkista tilaa, jossa otettiin vastaan vierailijoita.

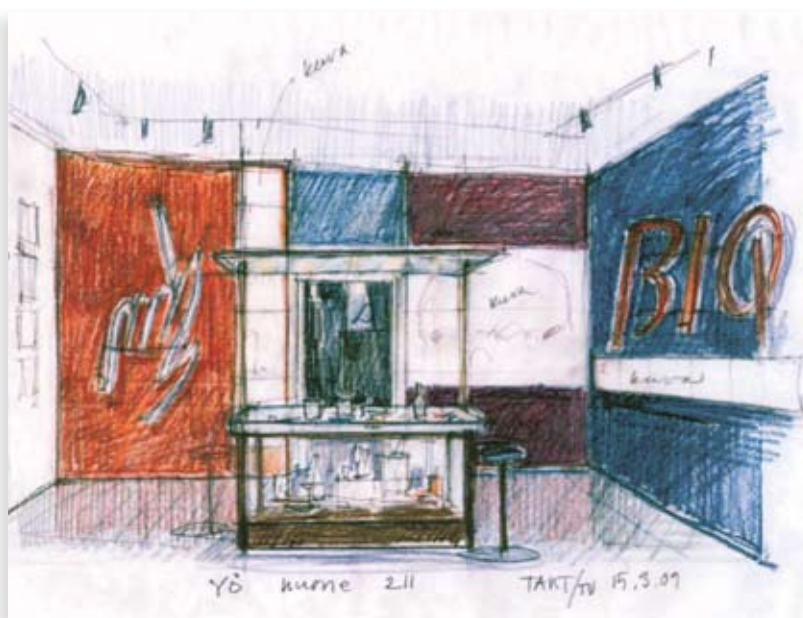
YÖN OUTOUS JA VAARAT

Yö-näyttely kertoo myös yön outoudesta, unista ja yöhön liittyvistä peloista ja vaaroista. Helsinkiläiset ovat todennäköisesti kertoneet unistaan toisilleen aina. Täällä tunnettiin jo 1700-luvulla todistettavasti kiinnostusta unien tulkintaan. Pormestariksi 1760-luvulla valittu Johan Kuhlberg osti vuonna 1757 huutokaupasta unikirjan. *Drömme-Book* oli myös eräällä helsinkiläisleskellä. 1700-luvun lopun sanomalehdissä näkee silloin tällöin unientulkintaoppaiden myynti-ilmoituksia.

Näyttelyssä on esillä Helsingin oma kiehtova kummitusperinne aavetaloihin ja haamuineen, vaikka kaikki tarinat eivät liity pelkästään yöhön. Tavanomaisesta irtaudutaan meille tutuissa taloissa ja paikoissa, monesti kaupungin keskustassa. Kummitusjuttujen taustalta löytyy usein kuolema.

Yön maaperästä kasvaa monia haasteellisia voimia. Yöllä voi herkistyä helpommin salaisille mielijohteille ja pinnanalaiset tunteet voivat purkautua. Väkivalta on

Yövärtijä työssään. Yövärtiointi on yksi vanhimpia ammatteja, jonka juuret juontuvat kaupungin palo-vartiointiin.

Näyttelysuunnittelija
Taina Väisänen
suunnitelma Yö-näyttelyn
ravintolayötä esittävää
huonetta varten.

aina ollut öinen uhka. Yöilmaakin pidettiin vielä reilut pari sataa vuotta sitten vaarallisena, sillä siinä uskottiin olevan ”huuruja”, jotka sairastuttivat. Yölliset äänet tulkittiin usein yliluonnollisten olentojen aiheuttamiksi. Hautausmaa oli öisin vaarallinen paikka. Siellä liikkui kirkonväkeä eli kuolleiden sieluja.

Helsinkiläiseen vanhempien vuosisatojen yöhön liittyi aivan todellisiakin vaaroja. Pimeässä kulkeminen oli jo sinänsä vaarallista, sillä kaupungin kadut olivat epätasaisia, kuoppaisia ja esimerkiksi kaivot suojaamattomia. Helsingin kaltainen pieni puukaupunki kutoutui osaksi lähiympäristön luontoa, ja siksi pedot kuten sudet olivat pelättyjä yövieraita. Esimerkiksi vuonna 1762 järjestettiin Töölössä suden ajometsästys.

Juopumus yöllä on tuottanut monia nujakoita kaupungissa. Kadulla liikkujia saattoi ilman omaa syytään joutua tappeluun juopuneiden rauhanhäiritsijöiden kanssa näiden palatessa öisiltä ryyppyretkiltään. 1700-luvulla tavat olivat vielä yleisesti melko karkeita. Yöllä liikkumista vältettiin, ulos ei menty, ellei ollut aivan pakko.

KAUPUNGIN VALOT JA YÖTYÖ

Valaistuksen kehitys on vaikuttanut monin tavoin kaupunkiyöhön. Sähkövalo merkitsi muutosta yön kulttuurissa ja mahdollisti uudenlaiset yötyöt. Valaistus on muuttanut myös kaupunkiestetiikkaa. Helsingistä maalattujen yönäkymien hehku on hurmaava. Kau-

pungille tyypillinen merimaisemakin muuttuu, kun illan pimetessä syttyvät loisteet, joita ilman meri olisi pilkkopimeä kuten vielä 1800-luvulla.

Näyttelyä varten kaupunginmuseo on dokumentoinut valokuvaamalla yötyötä muun muassa leipomon yövuorossa, Kätilöopistolla ja Mellunkylän pelastusasemalla. Suurkaupungin 24h-yhteiskunnassa yötyötä riittää yhä useammille. Työnteko yöllä muuttaa ihmisen luontaista elämänrytmiä, mikä ei sovi kaikille. Vaikein hetki on neljän–viiden välillä tottuneillekin.

Pitkät työpäivät ja yötyö olivat tavallisia teollistumisen alkuaikoina. Syntyvän työväenliikkeen ensimmäisiä vaatimuksia olivatkin työajan lyhentäminen ja yötyön kieltäminen erityisesti nuorilta ja naisilta. Nykyään yötyöksi luetaan työ, joka tehdään kello 23:n ja 6:n välisenä aikana.

RAVINTOLAYÖ

Ravintolat kuuluvat olennaisesti yöelämään. Ravintolakulttuuri on kokenut monta muutosta sitten Ruotsin vallan ajan kapakoiden. 1900-luvun puoliväliin asti ravintoloiden asiakkaat olivat lähes yksinomaan miehiä, vaikka joissakin ravintoloissa näki naisia miesseurausten kanssa. Naisen ei ollut soveliaista liikkua yöllä ainakaan yksin, ellei halunnut tulla leimatuksi prostituoiduksi. Öinen huvitteleva kaupunki merkitsee eri sukupuolille eri asioita.

Ravintolayö ystävien seurassa voi herättää vapautunteen. Yö on boheemien aikaa. Musiikki, tanssi ja erilaiset kabareet tanssittöineen kuuluvat ravintolayöhön. Näyttelyssä on esillä monia ulkomaisia esiintyjä Helsinkiin tuottanut, 1899 perustettu ravintola ja hotelli Fennia. Siellä viihtyivät monet taiteilijat yömyöhään 1900-luvun alussa.

YÖN JUMALATAR

Romantiikan ajan vaaraa, kauhua ja kuolemanläheisyyttä pursuva kirjallisuus suosi yöaiheita. Siinä yö symboloi ristiriitaista sieluntilaa ja ihmisen sisäistä elämää. Jotain samaa löytyy vanhasta antiikin yömytologiasta. Yön siivekäs jumalatar *Nykt*, joka johdattaa kävijän näyttelyyn, on rakkauden ja unelmien jumalatar. Hänen hajanaiseen perheyhteisöönsä kuuluvat *Hypnos* (Uni), *Thanatos* (Kuolema) sekä kreikkalaisen Manalan lautturi *Kharon*. Yö, salaperäiset unet sekä kuolema liittyvät eurooppalaisessa myyttisessä perinteessä olennaisesti toisiinsa.

Yö Sederholmin talossa 20.11.2009 alkaen
ke-su klo 11–17 sekä to klo 11–19.

YÖTAIDETTA KAUPUNGINMUSEON KOKOELMISTA

ÖINEN JA HÄMÄRTYVÄ HELSINKI on ollut monien kuvataiteilijoiden kiinnostuksen kohde. Kaupunginmuseon taidekokoelmien yö-aiheiset maalaukset, akvarellit ja grafiikanlehdet esittävät keskeisiä kaupunkinäköyksiä: valaistuja katuja, rakennuksia, puistoja, satamaa ja merta. Joihinkin kuviin mahtuu ihminen mukaan, vaikka suurempia irtautumisia öisistä maisemista ei tehdä. Näkymät ovat ennen kaikkea tunnelmallisia ja tekevät tilaa yön kauneudelle.

Kokoelmissa on monta taitelijaa **Uno Heikkisen** hyvin pienikokoista yöaiheista akvarellia 1950-luvulta. Niille ovat luonteenomaisia kaupungin katulamput keltaisine valokehineen ja kerrostalojen valaistut ikkunat. Heikkisen kuvissa ihmiset kulkevat varjomaisina pieninä hahmoina tai ovat pysähtyneet katsomaan myymälöiden valaistuja näyteikkunoita.

Taiteilija **Heli Salosen** 1980-luvun alkuun ajoittuva grafiikanlehti (kuva sivulla 22) ei varsinaisesti kuvaa yötä. Hämärä tunnelma sekä valon ja varjon jyrkkä vaihtelu ovat kuitenkin tyypillisiä piirteitä. Kuvissa ihmiset kävelevät kovien ja kolossimaisten rakennusten puristuksessa. Räntä ja lumi tuovat kylmyyden tuntua, vaikka lumen valkoisuus luokin omanlaista valoaan. Salosen kuvissa suurten tuotantolaitosten kolkot seinäpinnat tuntuvat alistavan ihmisen luontaista elämänrytmiä.

Näkymiä öiseen huvitteluun 1920-luvulla löytää taitelija **Greta Hällfors-Sipilän** naivistisista töistä. Niissä valoa loistavat ravintolat ja tanssiapaikat ovat niin tuttujen kuin tuntemattomienkin kohtaamispaikkoja. Saman taitelijan akvarelli *Yö* vuodelta 1931 vie yksinäisempiin tunnelmiin, johonkin pinnanalaisempaan, ihmisen ja yön suhteelle olennaiseen.

GRETA HÄLLFORS-SIPILÄN YÖ

HÄLLFORS-SIPILÄN *Yössä* nainen katsoo kotinsa ikkunasta talvisen täydenkuun valaisemaa korkeaa kulmataloa. Ikkunan alapuolella valoa loistavat katulyhdyt luovat lämpöä sinisen tummaan ja kosmisen kylmään maisemaan. Emme tiedä, mitä meihin selin oleva nainen tuntee tai ajattelee, mutta kuvasta voi aistia, että hän on yksin ja odottaa ehkä jotakin. Vastapäisen talon ikkunasta loistava valo muistuttaa muista yön valvoista. Ikkunalaudan kaksi huonekasvia näyttävät pimeydessä kolkoilta ja kuolleilta, vaikka toinen niistä kukkii hauraasti.

Taiteen pitkässä perinteessä nainen ikkunassa on vanha aihe. Vertauskuvallisesti ikkuna erottaa kaksi maailmaa toisistaan, kodin ja ulkomaailman. Onko ikkunan lasi näkymätön kahle, joka sitoo naisen kotiin? Kaipaako maalauksen katsoja jonnekin pois? Ketä hän odottaa? Koska maalaus vangitsee vain yhden hetken elämästä, emme voi tietää tarkasti. Joka tapauksessa akvarellin keskiössä on ihminen ja hänen sisäinen elämänsä, yksinäinen hetki.

Hällfors-Sipilän *Yö* on kaupungin yö, jonka valaistu pimeys voi moninkertaistaa ikävän ja yksinäisyyden tunteen – yöllä epätoivo voi kärjistyä. Toisaalta yö voi antaa rauhallisen tilan tunteille ja mahdollisuuden sisäiseen vuoropuheluun. Hällfors-Sipilän *Yössä* valonhehku luo toiveita herättävästi kirkkautta pimeään.

EVA PACKALÉN
tutkija

Helsingin kaupunginmuseo / Esko Toivari

Greta Hällfors-Sipilä: *Yö* (1931).

Uno Heikkinen: *Mannerheimintie* (1954).

Helsingin kaupunginmuseo

Teksti: Jari Harju, tutkija

Rakastetun Signe Branderin Helsinki-valokuvia, niin tuttuja kuin harvemmin nähtyjäkin, esitellään tänä syksynä näyttelyissä Helsingissä ja Tukholmassa sekä uudessa kirjassa.

Mikonkatu 15
vuonna 1909.

Helsingin kaupunginmuseo / Signe Brander

Foto Signe Brander

Helsingin vanhan rautatieaseman odotushuone vuonna 1909.

Helsingin kaupunginmuseo / Signe Brander

SIGNE BRANDER on kiistämättä yksi nimekkäimpiä ja rakastetuimpia Helsinki-kuvaajia. Hänen vuosina 1907–1913 ottamansa valokuvat ovat vuodesta vuoteen Helsingin kaupunginmuseon käytetyintä kuva-aineistoa. Vuonna 2004 ilmestynyt kirja Signe Branderin Helsinki-kuvista on kaikkien aikojen suosituin kaupunginmuseon julkaisu. Teosta on painettu tähän mennessä 15 000 kappaletta, mikä on kunnioitettava määrä valokuvakirjalle Suomessa.

Tätä taustaa vasten on erikoista, että Signe Branderin valokuvista on viimeksi tehty näyttely vuonna 1973. Koska tuo näyttely pidettiin Amos Andersonin taidemu-
seossa, Helsingin kaupunginmuseon omissa tiloissa on edellisen kerran ollut Signe Branderin tuotantoa laajemmin esillä sata vuotta sitten, helmikuussa 1909. Oli siis korkea aika tehdä näyttely kaupungin-
museon tärkeimmästä valokuvakokoelmasta.

Lokakuun 14. päivänä 2009 Hakasalmen huvilassa avautuu Signe Branderin valokuvanäyttely, jossa esitellään poikkileikkaus hänen Helsinki-ku-
vistaan. Noin 900 valokuvan kokoelmasta olemme valinneet 90 kuvaa, jotka todistavat Signe Branderin monipuolisuuden kaupungin dokumentoijana. Esillä on tuttuja, usein käytettyjä katunäkymiä ja pihakuvia, mutta mukaan mahtuu myös harvemmin nähtyjä otoksia 1900-luvun alun muuttuvista kaupunki-
maisemista.

Suuret (70×100 cm), viimeisimmällä digitaalteknii-
kalla tehdyt näyttelykuvat takaavat sen, että katsoja löytää tutuistakin otoksista ennennäkemättömiä yksityiskohtia. Suuri kuvakoko korostaa lisäksi Signe Branderin kuvien yhtä tärkeätä ominaisuutta, kaupunkilaisten ja kaupun-
kielämän läsnäoloa. Brander ei tyytynyt dokumentoimaan purettavia rakennuksia ja muuttuvia maisemia, vaan hän halusi tallentaa lasilevyille helsinkiläisten arkielämää. Tämä on varmasti yksi syy, miksi Signe Branderin valoku-
vat ovat säilyttäneet kiinnostavuutensa vuosikymmenestä toiseen.

Näyttelyn yhteydessä julkaistaan uusi kirja Signe Branderin valokuvista. Kirjaan on valittu yli 100 valo-
kuvaa, ja siihen mahtuu runsaasti aineistoa myös näyt-
telyn ulkopuolelta. Samaan aikaan Hakasalmen huvilan näyttelyn kanssa Signe Brander esittäytyy Tukholman Suomi-instituutissa. Tähän näyttelyyn on koottu valokuvia tutuista ja keskeisistä Helsinki-aiheista.

Valokuvan arvostus museoissa on ollut nousussa viime vuosina. Yleisöä kiinnostavat niin moderni valokuvataide kuin vanhat klassikot. Helsingin kaupunginmuseo on ha-
lunnut omalta osaltaan tuoda esille kiinnostavia valokuva-
kokoelmia. Vaikka digitaalisen teknologian kehittyminen on helpottanut valokuvien esittämistä ja julkaisua tietover-
kon kautta, valokuvat pääsevät todella oikeuksiinsa vasta suurikokoisina vedoksina seinälle ripustettuina.

FOTO SIGNE BRANDER Hakasalmen huvilassa

14.10.2009 alkaen ke–su klo 11–17.

SOPPAA, SAIPPUA JA SIELUNHOITOA PELASTUSARMEIJAN MUSEOSSA

Suomen Pelastusarmeija täyttää tänä vuonna 120 vuotta. Juhlavuoden kunniaksi avattiin Helsingin ydinkeskustassa uudistunut Pelastusarmeijan museo. Uuden perusnäyttelyn valmiiksi saattamisessa ovat ratkaisevassa roolissa olleet museon vapaaehtoiset työntekijät.

KOKOELMATYÖ ON MUSEON KIVIJALKA

Yleisölle näkyvä perusnäyttely on vain jäävuoren huippu museon eteen tehdystä työstä. Pelastusarmeijan museon valmistelu alkoi jo syksyllä 2007, jolloin Punavuoressa sijainnutta kokoelmaa alettiin valmistella muuttoon. Reilut 1 000 esinettä käsittävää kokoelmaa ei ollut aiemmin luetteloitu.

Koska Pelastusarmeijan museossa ei ole palkattuja päätoimisia työntekijöitä, oli edessä oleva urakka hoidettava toisin. Majuri Sirkka Paukun johdolla toimeen tarttui vajaan kymmenen hengen joukko vapaaehtoisia talkoolaisia.

Ennen pakkaamista kaikki esineet inventoitiin, digikuvattiin ja numeroitiin. Esineisiin liittyviä arvokkaita taustatietoja ja tarinoita kirjattiin muistiin. Inventointinumeron 1 saivat Pelastusarmeijan perustajan William Boothin silmälasit, jotka hän unohti Suomeen vieraillessaan täällä vuonna 1897.

Järjestyksessä olevan kokoelman pohjalta oli hyvä aloittaa uuden perusnäyttelyn suunnittelu. Talkooporukalla ei ollut aiempaa kokemusta museotyöstä, mutta projektin mittaan vapaaehtoisista kehittyi taitavia kokoelmien inventoijia ja Pelastusarmeijan historian tuntijoita.

Maakuntamuseona kaupunginmuseumu neuvoi alkuun pääsemisessä ja tarjosi taustatukea työlle. Esimerkiksi vanhassa näyttelyssä esillä olleet hauraksi kuluneet liput ja vaatteet pakattiin kaupunginmuseon tekstiilikonservaattoreiden opastuksella.

PELASTUSARMEIJA EILEN JA TÄNÄÄN

Uusittu näyttely esittelee monipuolisesti Pelastusarmeijan pitkää taivalta Suomessa. Museo ei katso pelkästään menneeseen, vaan infokuoneessa voi perehtyä Armeijan tämän päivän toimintaan.

Pelastusarmeijaa on luonnehdittu herätysliikkeeksi, jolla on herkkä sosiaalinen omatunto. Monelle tuttua on juuri laaja sosiaalinen työ, jonka tunnetuin muoto lienee 1906 alkanut joulupatakeräys. Armeijan univormuihin pukeutuneet pelastussotilaat ovat

Pelastusarmeija / Lisbet Lempinen

olleet näkyvä osa Helsinginkin katukuvaa menneinä vuosikymmeninä.

Kitarakuorot ja torvisoittokunnat ovat esittäneet iloista musiikkia, kun evankeliumia on julistettu sanoin ja sävelin. Suomen Pelastusarmeijan erikoisuus ovat olleet balalaikkaorkesterit. Näyttelyssä voi tutustua perustamisvuonna 1889 Lontoosta Pelastusarmeijan kaupasta tilattuun suureen rumpuun, jolla on ollut keskeinen sija Armeijan soitinten joukossa.

ULLA TERÄS maakuntamuseotutkija

PELASTUSARMEIJAN MUSEO sijaitsee Rautatientorin kupeessa osoitteessa Mikonkatu 20. Se on auki 4.8. alkaen tiistaisin klo 13–18 ja lauantaisin klo 11–15 sekä ryhmille sopimuksen mukaan. Museoon on vapaa pääsy. Puh. (09) 681 2300 / Sirkka Paukku. www.pelastusarmeija.fi/museo

Musiikilla on ollut kauan tärkeä osa Pelastusarmeijan toiminnassa ja museossa onkin komea soitinosasto.

Helsingin kaupunginmuseumu / Ulla Teräs

Ahkerat talkoolaiset järjestivät Pelastusarmeijan museon yli tuhannen esineen kokoelman.

En av Stadsmuseets mest älskade filialer, Barnmuseet, står inför en ny och spännande era. I det här skedet ser det ut som om Barnmuseet inom ett par år kommer att flyttas från den sedvanliga mjölkammaren på Domarby gård till Villa Hagasund.

Text: Carita Nyman, museielektor

Från lokal oas till allas fristad?

BARNMUSEET I FÖRÄNDRING

HELA UTSTÄLLNINGSKONCEPTET för det nya Barnmuseet skulle då kunna bjuda på en del nytänkande och spännande överraskningar för de små. Dock skulle museet inte glömma bort nostalgisinnade föräldrar heller. Vårt syfte är alltså att skapa en mångfacetterad omgivning som på flera sätt andas barndom – oberoende av det om det är nu eller genom minnen vi upplever den.

VARFÖR SKULLE BARNMUSEET PLACERAS JUST TILL VILLA HAGASUND?

Vårt mål med den potentiella flytten är att lyfta upp barnfamiljernas behov: att erbjuda en mysig och välkomnande rekreationsplats som så många Helsingforsare som möjligt kan känna som sitt eget kulturella vardagsrum. Även om det mer perifera Domarby

Mjölkammare blir villa, utrymmena fördubblas, verksamheten upplivas, när Barnmuseet flyttar från Domarby gård till Villa Hagasund.

kunnat erbjuda fina naturupplevelser har avståndet till centrum varit en relativt hög tröskel för många museibesökare. Nu skulle Barnmuseet kunna nås av en ännu större publik. Det centrala läget precis bredvid de andra kulturinstitutionerna Nationalmuseet, Finlandia- och det nalkande Musikhuset kunde förhoppningsvis komma att sporra förbigående barnfamiljer även till spontana instickare till museet. Till och med Borgbackens pariserhjul kikar över museibesökaren från andra sidan Tölövikens!

Villa Hagasund som ställe ger också en känsla av kontinuitet inom kulturell barnuppfostran. Villans mest kända ägare, filantropen Aurora Karamzin, hade barnen mycket nära hjärtat och upprättade till exempel många barnhem och skolor. Eftersom hennes forna hem till ytan är mycket större än det nuvarande Barnmuseet skulle Villa Hagasund även ha en större scen för Stadsmuseets samlingar som bland annat inkluderar underbara, gamla barnkläder och leksaker från våra far- och morföräldrars tid. Genom flytten till Villa Hagasund känns det som att vi ännu bättre kunde värna om Aurora Karamzins minne som barnkär välgörare och framförallt erbjuda en enastående estrad för barnkulturen i vår huvudstad.

VAD SKULLE FLYTTEN INNEBÄRA FÖR BARNFAMILJERNA I DOMARBY?

Det är förstäeligt att den planerade förändringen kommer att väcka åsikter både för och emot hos Barnmuseets stamkunder. Från det idylliska, nästan sömndruckna landskapet i norra Helsingfors skulle barnfamiljernas traditionella oas nu flytta mitt till storstadsvimlet. Vi på Stadsmuseet vill understryka att barnen och barnfamiljerna fortfarande är varmt välkomna till Domarby gård. Även om Barnmuseet skulle flytta så kommer herrgårdens nästa utställning att ta de yngre besökarna och deras föräldrar i beaktande. Vår avsikt är alltså inte att beröva barnfamiljerna i Domarby på deras lokala paradiset. Vi strävar till att det även i fortsättningen känns aktuellt att packa picnic-korgen och tillsammans med familjen traska till det lantliga Domarby där de små kan klappa hästarna i det närbelägna stallet och stifta bekantskap med den sköna museitradgård.

Jag tror genuint på att flytten kunde ge oss mycket mer än vad den tar. Det skulle samtidigt vara ett ställningstagande för hur viktiga vi upplever våra yngre besökare. Barnmuseets sannolika, framtida, centrala läge banar väg för barnkulturens anseende rent allmänt. Vi kunde då också kunna vara mycket stolta över att Helsingfors stad erbjuder barn och barnsinnade en så exceptionellt vacker och värdefull miljö som den rosa 1800-talsvillan Hagasund med sin lummiga, engelsk-inspirerade trädgård.

Teksti: Carita Nyman, museolehtori

Oma urani museolehtorina on vielä vasta aluillaan, mutta yksi asia on silti jo täysin kirkastunut: kaikki opastustilanteet ovat aina ainutlaatuisia.

KATSAUS ALOITTELEVAN MUSEOLEHTORIN ARKEEN

”Minulla heiluu hammas”

TURISTEJA PAIMENTAESSA tilannekomiikkaa on tunnetusti rutkasti tarjolla. Opas voi huomata kuulijoiden epäuskoisista katseista vaikkapa lausuneensa epähuomiossa: ”Ennen muinoin vainajat pukeutuivat parhaimpiinsa.” Tämän mietteen tuotin Sederholmin talon *Yhtä juhlaa* -näyttelyssä, kun oli tarkoitus pohtia surevien tapaa kunnioittaa edesmenneitä läheisiään, ei niinkään ottaa kantaa vainajain viriiliyteen.

Etenkin lapsiryhmien hellyttävät ja spontaanit kommentit saavat oppaan virnistyslihaksen harjoittamaan pilatesta kesken kierroksen. Kruununhaassa Kristianinkadulla myhäilevä museomme, Ruisku-

Piirros: Carita Nyman

mestarin talo, kirvoittaa pilttien kielenkannat eritoten jouluopastusten aikaan. Nykymuksujen huomiot entisajan esineistä tuovat herkästi hymyn huulille. Kyökin pöydällä komeileva samovaari on viisivuotiaan silmin ilmiselvä palkintopokaali. Jouluiset hyasintit ovat joillekin kotoa tuttuja ”hajusinttejä”, mutta joskus eksotiikankaipuiset pienokaiset tulkitsevat ne 1800-luvun porvarisperheen kaitsemiksi maisseiksi.

Liikuttavan moni lapsi haluaa itse kertoa jotain oppaalle. Idyllisessä ja kodikkaassa Ruiskumestarin talossa aprikoidaan välillä hyvinkin syvällisiä ajatuksia. Tapanan on kierroksen jälkeen tiedustella lasten mietteitä ja kysymyksiä. Viime jouluna muuan päiväkotiryhmä oli juttutuulella, ja moni pikkuinen käsi nousi. Vuorotellen jokainen pikkupoika kertoi ruiskumestarin – entisajan palopäällikön – innoittamana kaikki mahdolliset ja mahdottomat kokemuksensa tulipaloista, esi-isiä unohtamatta. Kun kaikki olivat saaneet jakaa palomiehiin liittyvät aivoituksensa, nousi vielä erään tyttösen käsi pontevasti. Odotin vihdoin kysymystä vaikkapa katossa roikkuvista reikäleivistä tai hellalla höyryävästä kuparipannusta. Nyökkäsin tytölle rohkaisevasti, jolloin tämä lausui arvokkaan pikkuvanhasta: ”Minulla heiluu hammas.” Minun ja päiväkodin opettajien ilmeet olivat varmaan näkemisen arvoiset.

Kesäkuussa 2009 vietin kollegoineni kiireisen mutta antoisan museoviikon Koulumuseossa lasten kesäkurssilla, jonka aiheena oli näin lama-aikaan sopivasti pula-aika. Kuusenkerkkiä maistellessa ja kaulauslautaa käytellessä viikko vierähti sangen touhukkaasti. Aika ajoin pieni korvikepaussi oli paikallaan, ja nämä pienet lepo hetket vapauttivat nuoremman polven pastellisen vilpittömät aivosolut joogaamaan. Muuan tyttö kiinnostui minun, turkulaissyntyisen junantuoman, syntyperästani. Hän koputti yhtäkkiä selkääni ja kysyi, olenko sattumoisin kotoisin Hämeenlinnasta. Arvelin tämän noin kymmenvuotiaan naisen alun olleen tarkkakorvainen ja huomanneen murretaustani, osaamatta kuitenkaan sijoittaa lehtorin villeitä lämmäistä ulosantia aivan täsmälleen oikein. Kerroin olevani ”Turuust” ja kysyin, oliko puheeni paljastanut uushelsinkiläisyyteni. Tähän tyttö vastasi: ”Ei, kun sä olet vaan NIIN HÄMEENLINNALAISEN NÄKÖINEN!” Kiitin kauniisti, olematta täysin vakuuttunut siitä, oliko asiassa varsinaista kiittelemistä...

Horisontissa Helsinki -näyttely Sofiankadulla on myös taajaan pikkuväen ruodittavana. Kerran vedin esikouluryhmälle ”Kippari jalkapuuissa” -kierrosta, joka on lapsille suunnattu, Helsingin historiasta kertova opastus. Juuri kun olin päässyt kertomasta Helsingin perustajasta, Kustaa Vaasasta, eräs lapsi viittasi tarkmokkaasti ja kysyi hartaalla äänellä: ”Elääkö se vielä?” Kyllä näyttelymme täytyy jollakin tapaa olla erityisen onnistunut, kun 1500-luvulla hallinnut Ruotsin kunin-gaskin herää kävijän mielessä henkiin!

Teksti: Pirkko Madetoja, tutkija

Veitset, sakset, kummalliset koneet ja muut parturi- ja kampaamoesineet olivat tammikuussa 2009 työnsä aloittaneen esinetutkijan ensimmäinen inventointi-kohde, tutustumisretki Helsingin kaupunginmuseon rikkaisiin kokoelmiin.

Kampaamon kautta kokoelmiin

KOKOELMASSA ON noin 250 yksittäistä parturi- ja kampaamoesinettä, joista valtaosa on pienesineistöä: muun muassa partasuteja, partaveitsiä, saksia, kampoja, harjoja ja hiustenleikkuukoneita. Valtaosa esineistä on otettu kokoelmiin 1970–80-lukujen taitteessa. Tällöin on muun muassa tallennettu esineistöä kolmesta kampaamosta ja saatu iso lahjoitus Kähertäjätyönantajaliitolta. Esineistö on enimmäkseen 1930–1950-luvuilta. Näyttävimmän osan muodostavat isot kalusteet, kuten tuolit, kuivaajat ja kähertimet. Ne ovatkin melkoisen mielenkiintoisia tapauksia.

1900-luvun alku oli innovaatioiden ja nopean teknistymisen aikaa myös kampaamoalalla. Tekninen kehitys alkoi uhata parturiammattia, kun amerikkalaisen King Gilletten patentoima partahöylä tuli markkinoille ja teki vaivattoman parranajon kotona mahdolliseksi. Parturit saivat kuitenkin lisää töitä, kun ensimmäisen maailmansodan jälkeen tuli muotiin naisten polkkatukka: kampaajat eivät alkuun osanneet leikata lyhyttä tukkaa. Polkkatukan jälkeen tuli uusia malleja, jotka vaativat uusia työvälineitä ja -menetelmiä – sekä uusia osaajia ja lisää kampaamoita. Muoti ja tekninen kehitys kulkivat rinta rinnan: tarvittiin laitteita, joilla kiharretaan ja kuivataan.

TEKNIKKAA JA KEMIAA

Käherryspihtejä oli käytetty jo vuosisatoja, mutta 1900-luvun alussa niitä alettiin sähköistää. Vuonna 1910 saksalainen Karl Nessler esitteli ensimmäisen sähköllä toimivan keistolaineituskoneen, jolla permanentin teko kesti viitisen tuntia. Lämpöön perustuvissa menetelmissä oli hiusten palamisen vaara, mutta pahimmillaan lait-

Kampaamolaitteissa on tyyliä ja laatua. Tutkija Pirkko Madetojan tarkastelun kohteina ovat ruotsalaisvalmisteinen punainen Taifun ja sen vieressä amerikkalaisen Emil J. Paidar Co.:n valmistama hiustenkuivaaja, molemmat 1950-luvulta. Isot kampaamolaitteet ovat hyvin yläpainoisia. Kokoelmakeskuksessa ne oli pakko kiinnittää lavaan erityisellä tukikehikolla, etteivät ne rojahda nurin.

teista saattoi myös saada oikosulun seurauksena sähköiskun, johon asiakkaita jopa kuoli. Mutta mitäpä sitä ei kärsisi... Permanentti yleistyi 1920-luvulla.

1930-luvulla valmistetut koneet olivat jo paljon kehittyneempiä, vaikka *Horisontissa Helsinki* -näyttelyssä kaupunginmuseon päärakennuksessa, Sofiankatu 4, oleva permanenttikone näyttääkin pelottavalta. Kokoelmiin kuuluu samalta aikakaudelta Wella Junior -merkkisiä kähertimiä. Malli mainitaan lähteissä ensimmäisenä helppokäyttöisenä permanenttilaitteena, ja se oli aikoinaan myyntihitti. Huteran jalan päässä keikkuvan yli kymmenkiloisen laitteen helppokäyttöisyys on tosin kovin suhteellista.

1930-luvulla alettiin vähitellen siirtyä kemialliseen permanenttiin, ja seuraava edistysaskel oli Hans Schwarzkopfin vuonna 1947 esittelemä kylmäpermanentti. Kemian astuttua kuvaan kihartumisen vaatimaksi lämmöksi riitti kuivauskone. Hiustenkuivaajat – sekä kypärämallinen jalallinen että kädessä pidettävä – ovat edelleen osa kampaamoiden perusvarustelua. Muotoilun uusimmat piirteet ovat näkyneet varmaan parhaiten juuri hiustenkuivaajissa: 1920-luvun lopulla tehtiin aika avantgardistisia putkikypärämalleja ja 1950-luvun kuivaajissa on samaa virtaviivaisuutta kuin ajan autoissa.

Kalustus on parturi-kampaamoissa yksinkertaista. Vähimmillään riittää tuoli, peili ja mielellään siirrettävä pöytä tarvikkeille. Kampaamoiden sisustukseen on kuitenkin kiinnitetty paljon huomiota, onhan se toiminut myös liikkeen mainoksena. Parturi- ja kampaamotuolit ovat elegantteja ja ergonomisia – ainakin oman aikansa käsitysten mukaan. Kokoelmaan kuuluvat muun muassa erään kampaamon tyylikkäätk funkis-kalusteet, muhkeat nahkapäällysteiset parturintuolit 1930-luvulta sekä 1910-luvulla St. Louisissa USA:ssa valmistetut parturintuolit, jotka näkyvät olevan maailmalla keräilytavaraa.

EINOJA NITISTÄMÄSSÄ

KOHTA 20 VUOTTA KESTÄNYT museourani lähti liikkeelle Lapin museoista ja on päätynt parin Savon kautta tehdyn koukkauksen jälkeen Helsinkiin, jossa olen tehnyt pääosan urastani. Lähtöpaikka oli Turku, jossa opiskelin kansatiedettä. Kokemusta on tullut niin talonpoikaisten kuin teollisuuskulttuurinkin tutkimisesta. Myös yhdistystoiminta on tullut tutuksi sekä käytännössä että museotyössä.

Tehtäväni Helsingin kaupunginmuseossa on vastata Honkanummen kokoelmakeskuksen kokoelmasta eli lähinnä virastojen ja teollisuuden esineistöä. Kolme vuotta sitten siirrettyjä kokoelmia inventoidaan epäselvien tapausten selvittämiseksi ja mahdollisten päällekkäisyyksien ja puutteiden paljastamiseksi. Muutto on ollut kokoelmille onneksi, koska se on pakottanut käymään ne läpi. Tässä yhteydessä suurin osa aineistosta on valokuvattu ja viety tietokantaan, mikä helpottaa työtä huomattavasti.

Enimmäkseen kokoelma on hyvin luetteloitu ja numeroitu. Näin suuresta massasta löytyy kuitenkin väistämättä numeroimattomia esineitä, jotka pitää tunnistaa. Muutaman EiNon (= Ei Numeroa) olen jo nitistänyt, mikä on hyvin palkitsevaa mutta vaatii joskus melkoista salapoliisityötä, kun tietoja joutuu etsimään eri lähteistä. Pitkästä rupeamasta kokoelmatyössä eri museoissa on hyötyä. Kaikki kertynyt tieto tulee tarpeeseen.

Kokoelmainventointi tähtää myös parempaan asiakaspalveluun. Esineitä tarjoavia asiakkaita pystytään palvelemaan nopeammin, kun oma kokoelma ja kartuttamisen tarve tunnetaan. Helsingin kaupunginmuseo pyrkii saamaan kokoelmatietoja selailtaviksi internetiin. Tähän liittyy niin sanotun ydinkokoelman määrittely, johon osallistuminen on ollut yksi kiinnostavimmista tehtävistä tähän mennessä. Noviiisi tuntee olonsa epävarmaksi uuden kokoelman äärellä, mutta on ollut ihanaa kuunnella vanhempien kollegoiden kertovan esineistä. Tällä museolla on aivan upeat kokoelmat!

KOKOELMAKESKUSTEN KUULUMISIA

Tapettinäytteet tietokantaan

Teksti: Elina Kallio, intendentti &
Jaana Perttilä, rakennuskonservaattori

Tapetit kertovat osaltaan eri aikojen sisustuksista ja asumisesta. Kaupunginmuseossa on niistä noin 3 000 näytettä, jotka muodostavat komean poikkileikkauksen helsinkiläiskotien tapeteista 1850–1970-luvuilla. Tämän kokoelman inventointi on vuoden 2009 päätavoite julkisten kokoelmien kokoelmakeskuksessa.

Helsingin kaupunginmuseo / Juho Nurmi

Paperikonservaattori Soili Poikosen ensimmäinen työvaihe on suoristaa tapettinäytteet. Tapettirullista leikataan määrämittainen näyte ja loppuosaa säilytetään rullalla.

Museoavustaja Leena Palonen vastaa tapettinäytteiden valokuvauksesta.

Helsingin kaupunginmuseo / Juho Nurmi

HUOMATTAVA OSA TAPETTINÄYTTEISTÄ on tullut museon kokoelmiin 1960–1970-luvuilla, kun Helsingissä purettiin runsaasti vanhaa rakennuskantaa. Tapettinäytteitä on otettu purkutalojen lisäksi myös rakennusten peruskorjaustöiden yhteydessä. Kerroksittain otetut näytteet kertovat parhaimmillaan rakennuksen ja eri huoneiden sisustuksesta aina rakentamisvuodesta lähtien. Rakennuskonservaattorin ja rakennustutkijoiden ottamien tapettinäytteiden lisäksi kokoelmissa on lahjoituksina saatuja tapettirullien loppuja.

SUORISTUS, DIGIKUVAUS JA SIJAINTIKOODI

Tapettiprojektin paperikonservaattorin Soili Poikosen spontaani kommentti kertoo työn mielekkyydestä:

– Äärettömän mielenkiintoista! Tämä on monipuolista, ja työtehtävät projektissa ovat vaihtelevia ja keskenään erilaisia.

Projektissa tapettinäytteet inventoidaan ja digikuvataan tietokantaan. Ensin paperikonservaattori oikoo ja suoristaa näytteet prässämällä sekä pintapuhdistaa ne pehmeällä harjalla. Inventoinnin jälkeen näytteet pakataan paperikuoriin ja sijoitetaan säilytyslaatikostoonsa. Viimeinen työvaihe on laatikoston sijaintikoodin syöttäminen tietokantaan. Näytteitä ei tässä vaiheessa konservoida, mikä selvästi harmittaa Soilia paperikonservaattorina.

– Olisi haastavaa päästä myös konservoimaan näytteet. Nyt työtä ei paperikonservaattorin näkökulmasta tehdä loppuun asti.

Tapettinäytteiden kuten muidenkin esineiden varsinainen konservointi tulee kuitenkin ajankohtaiseksi vasta, mikäli ne valitaan näyttelyyn. Inventoinnin päätavoitteena on tapettien digitointi eli tietokantaan tallentaminen. Se mahdollistaa näytteiden katselun ja haut tietokannassa. Sijaintikoodit nopeuttavat esineiden esille ottamista ja hyllyyn palauttamista. Ennaltaehkäisevä konservointi eli pintapuhdistus sekä uudet säilytysmateriaalit ja -laatikostot taas turvaavat näytteiden säilymisen.

TAPETTIENTYYPIT KERTOVAT

Tapettien kuviot ja värit sekä pintastrukturi heijastavat eri vuosikymmenten sisustuksen tyyliä ja muotivirtauksia. Tapettiprojektissa on tähän mennessä käyty läpi lähes 1 000 näytettä. Projektissa museoavustajana työskentelevän Leena Palosen mukaan tapeteista alkaa nyt muodostua aikajana ja ajanjaksot hahmottuvat.

– Tapetit ovat osoittautuneet mielenkiintoisemmiksi, kuin työn alkaessa osasin odottaakaan. Tapetit ovat lähellä kuvataidetta; ne ovat visuaalisia ja perustuvat väreihin.

Taiteilijan koulutuksen saanut ja myös taidemaalarina työskentelevä Leena Palonen nimeää omiksi

1930-luvun hillityn kukallinen tapettinäyte Kirstinkujan työväenasunnoista. Tapetti on Toijalan Uuden Tapettitehtaan tuotantoa.

esteettisiksi suosikeikseen jugendtapetit ja muut 1900-luvun alun tapetit.

– Lisäksi minua kiehtovat pahville maalatut sabluunakuvioidut tapetit, joiden liimamaali muistuttaa temperaa, jota itse käytän maalauksissani.

Soili Poikonen on Leena Palosen tavoin ihastunut tapetteihin myös niiden esteettisyyden vuoksi.

– Tämä on ainutlaatuinen mahdollisuus nähdä historiallisia tapetteja. Tapeteissa on yllättävän hienoja värejä! Lisäksi tapeteilla on suora yhteys minua kiinnostavaan Helsingin historiaan. On mielenkiintoista nähdä, minkälaisia tapetteja tutuissa helsinkiläisrakennuksissa on ollut.

Tapetit kertovatkin sisustustyylien lisäksi kotien asukkaista ja heidän yhteiskunnallisesta asemastaan. Kirstinkujan työläiskodeissa huoneet tapetoitiin luonnollisesti yksinkertaisemmilla ja edullisemmilla tapettilaaduilla kuin Meilahden kartanossa, joista molemmista on kattavat tapettikerrostumat museon kokoelmissa.

TAPETTITEOLLISUUS

Tapettinäytteet kertovat myös tapettiteollisuuden työtapojen ja painotekniikan sekä merkittävimmän raaka-aineen eli paperin valmistuksen kehitymisestä. Yksi merkittävimmistä muutoksista oli rullapaperin käyttöönotto arkkien sijaan 1800-luvun puolivälissä. Soili Poikonen haluaisi vielä oppia näkemään varmasti laatalla ja koneellisesti painetun tapetin eron.

Helsinkiin perustettiin 1800-luvun jälkipuolella neljä merkittävää tapettitehdasta: Sundman, Rieks ja Tilgmann sekä edelleen Toijalan tehtaallaan tapetteja valmistava Sandudd. Ensimmäisenä toimintansa aloitti Sundmanin tapettitehdas vuonna 1848.

Tapettien tyyleistä ja valmistuksesta voi lukea enemmän Museoviraston ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vastikään julkaisemasta *Suomalaisesta tapettikirjasta*.

Teksti: Maarit Jones, tekstiilikonservaattori & Riikka Jäväjä, tekstiilikonservaattori

Valkopyytkiä ja puhdasta pesukemiaa

TYÖVÄENASUNTOMUSEON TEKSTIILIT

Työväenasuntomuseon näyttelyssä vuosien mittaan tummu-
neiden valkoisten tekstiilien puhdistus vaati konservaattoreilta
paljon aikaa, tietoa ja kotipyökkäriin rutiinit ylittäviä keinoja.

TYÖVÄENASUNTOMUSEON TEKSTIILIT ovat olleet esillä museon avautumisesta lähtien eli lähes 20 vuotta. Ennen museon tänä vuonna valmistunutta uudistusta suuressa osassa selluloosakuitutekstiilejä, esimerkiksi tavallisten astiapyyhkeiden ja pyyheliinoiden kaltaisissa puuvilla- ja pellavatekstiileissä, oli silmiinpistävää tummumista, kellastumista ja pilkuttumista. Tämä on 1900-luvun alun puurakennuksessa sijaitsevan museon vaihtelevissa kosteus- ja lämpötilaosuhteissa ajan myötä tapahtunutta tekstiilien vaurioitumista. Luonnonvalo on vaikuttanut osaltaan vaurioiden syntymiseen. Tällaisina näitä kodintekstiilejä ei enää voinut laittaa esille uudistettuun näyttelyyn. Tekstiilikonservaattorit päättivät kartoittaa tekstiilien kunnon huolellisesti.

PIMEÄSSÄ LOISTAVIA TAHROJA

Vaurioiden tunnistamisessa käytettiin yksinkertaisia silmämääräisiä arviointikriteerejä kuten väri, esiintymissijainti ja muoto sekä UV-valo- ja pH-tutkimuksia. Tutkimusten perusteella tekstiilikonservaattorit päättelivät vaurioiden edustavan *foxing*-tahroja. Foxing tarkoittaa raudan tai homeitiöiden tai näiden yhteisvaikutuksesta aiheutuvaa pilkuttumista puuvilla- tai pellavakankaassa.

Rauta ilmenee UV-valossa tummuneina, mustina osina. Home sen sijaan ilmenee UV-valossa ”loistavana”

vaaleana tahrana. Tavallinen tekstiilin vanhenemisesta johtuva kellastuminen ei erotu UV-valossa, koska foxing-tahrojen aiheuttama kellastuminen eroaa ominaisuuksiltaan siitä.

PESUKEMIALLISTIA KOKEILUJA

Työväenasuntomuseon tekstiileissä todettuja foxing-tahroja ei saa pois tavallisessa vesipesussa. Suurin osa tummuneista tekstiileistä oli pesty aiemman näyttelyn huoltamisen yhteydessä vuonna 2004 Minirisk-astianpesuaineella. Tekstiilien ulkoasu ei tällöin muuttunut oleellisesti. Minirisk-astianpesuaine puhdistetun eli deioniosoidun veden kanssa on tekstiilikonservoinnissa eniten käytetty ja tutkittu pesuaine.

Nyt tekstiilikonservaattorit hakivat ruosteenpoisto- ja valkaisumenetelmää, joka poistaisi raudan korroosiotuotteet tekstiileistä. Kemiallisten valkai-

sumenetelmien käyttämistä museotekstiileille on harkittava tarkasti, koska miedoimmatkin valkaisut kuluttavat tekstiilejä. Työväenasuntomuseon tekstiileihin päätettiin Minirisk-pesun lisäksi kokeilla kolmea tehokkaampaa pesua, joista miedoin vaihtoehto oli pesu heikolla EDTA-happoliuoksella. Toiset kaksi vaihtoehtoa, LV-pesujauhe ja natriumdioniitti, perustuvat valkaisuaineen käyttöön.

KONSERVAATTORIT RÄJÄYTTIVÄT LIAN POIS

Työväenasuntomuseon kodintekstiilien foxing-tahrojen pesutulokset vastasivat konservaattorien ennako-odotuksia. Minirisk-astianpesuaineella ja LV-pesujauheella pesutulos oli samankaltainen: pestyjen astiapyyhkeiden yleisilme kirkastui, mutta kellastuneisuus ja pilkuttuneet tahra-alueet pysyivät. EDTA ei poistanut eikä edes

haalistanut foxing-tahroja, vaikkakin puhdistetun tekstiilin yleisilme parani ja kirkastui. EDTA:lla puhdistettiin pieni kirjottu pöytäliina.

Varsinaiseksi pesumenetelmäksi valittiin foxing-tahrojen poiston kokeiluissa tehokkaimmaksi osoittautunut natriumdioniitti, joka on tekstiilien valkaisuaineena käytetty syövyttävä kemikaali. Voimakkaasti emäksisen aineen käsittely edellyttää suojarusteita. Työväenasuntomuseon tekstiilit valkaistiin konservointiosaston vetokaapissa. Natriumdioniitillä tehtävä kemiallinen pelkistysreaktio muuttaa värilliset rautayhdisteet vaaleampaan ja värittömämpään muotoon. Raudan korroosiotuotteet muuttuvat näin veteen liukeneviksi.

Natriumdioniitillä valkaisu kirkasti valitun pöytäliinan yleisilmettä huomattavasti. Voimakkaan ruskettunut yleisväri saatiin pois-

tetuksi. Liinaan jäi edelleen kellertävää kirjavuutta. Keltaisuus voi silti voimistua uudelleen ajan kuluessa. Valkaisu voi häivyttää tahrان hetkellisesti näkyvistä, mutta ei välttämättä poista tahrان aiheuttajaa. Samat pesutulokset saatiin valkaistaessa virkattu päiväpeite sekä astiapyhyhe.

Yksi foxing-tahraisista pyyheliinoista jätettiin kokonaan käsittelemättä. Se on vertailukappale ja palautetaan näyttelyyn sellaisenaan. Tekstiilikonservaattorit seuraavat Työväenasuntomuseon tekstiilien kuntoa vuosittain. Jatkoseuranta osoittaa, onko testatuilla pesumenetelmillä saavutettu pysyviä tuloksia.

Helsingin kaupunginmuseo / Juho Nurmi

Monien kokeilujen jälkeen tekstiilikonservaattorit onnistuivat puhdistamaan liinan, joka pääsi jälleen paikalleen Työväenasuntomuseon 1920-luvun hellahuoneen ruokapöydälle.

Valkoinen pöytäliina oli parinkymmenen vuoden näytteilläolon jälkeen pahoin tummunut, kellastunut ja tahrainen.

T t Tutkijan työpöydältä

MUSEON TUTKIJAT KERTOVAT KIINTOISISTA ESINEISTÄ, KUVISTA JA HELSINGIN HISTORIAN ILMIÖISTÄ, JOIHIN HE OVAT TÖRMÄNEET TYÖSSÄÄN.

ALOITTAESSANI KIRJAPAINOIHIN liittyvän esineistön inventoinnin Helsingin kaupunginmuseon esinekeräilyssä minulle esiteltiin monien muiden mielenkiintoisten esineiden joukossa painokone. Rujon kaunis kone viehätti minua suuresti heti ensikohtaamisella. Korkeutta sillä on kaksi metriä ja leveyttä puolitoista. Mustat rautakyljet jättävät näkyviin raskastekoisen koneiston rattaineen ja sylintereineen. Kaikesta näkee, että tämä kone on taatusti pitänyt meteliä!

Konetta lähemmin tarkastellessani aloin ihmetellä. Aikaisemmat käsitykseni painokoneista eivät olleet aukottomia, mutta jostain tuntui olevan vialla. Miksi painokoneessa on kirjoituskoneen näppäimistö? Miksi

siinä roikkuu kettingin varassa lyijyharkko? Eikö ole epäkäytännöllistä, että painokoneen ainoa painamiseen soveltuva taso on kalteva ja aivan koneen yläosassa?

Vastaus löytyi pian: kone ei tietenkään ole painokone, vaan rivilatomakone. Kone valoi näppäimistöllä kirjoitetun tekstin rivi kerrallaan lyijyyn, jota sulatuspönttö sulatti sivulla roikkuvasta harkosta. Kone sylki peilikuvatekstiä yksittäisinä kohoriveinä, joista koko teksti koottiin ja lopulta painettiin *todellisen* painokoneen avulla. Kone nopeutti huomattavasti latojan työtä, kun

jokaista kirjainta ei täytynyt enää latoa yksi kerrallaan latomahakaan.

Intertype-merkkinen latomakone on valmistettu Amerikassa 1920-luvulla, ja Suomeen se on päätynyt tukholmalaisen maahantuojan kautta. Kone palveli Paasipainoa Helsingin Hakaniemessä vuoteen 1976 saakka. Nyt se seisoo hiljaa ja hievahdamatta valurautaisella alustallaan museon kokoelmakeskuksessa.

PÄIVI ROIVAINEN
tutkija

Helsingin kaupunginmuseo / Juho Nummi

AIKAMATKA KAUPUNGIN KERROKSISSA

TOUKOLASSA, vilkkaan Hämeentien varrella ja Arabianrannan uudisasutuksen keskellä seisoo *Bokvillan*, vanha puuhuvila, jonka syntyäikoina Vanhankaupunginkosken ympäristö oli hyvin erinäköinen. Talon tarkka rakennusaika ei ole tiedossa. Tontti vuokrattiin Kumpulän säteritalon omistajalta 1872, ja oletettavasti huvilan rakennutti pian tämän jälkeen kirjakauppias Gustaf Wilhelm Edlund, jonka ammatin mukaan talo nimettiin.

Samoihin aikoihin naapuriin alkoi muodostua Arabian posliini- ja fajanssi-tehdasmiljö, johon Bokvillankin aikanaan liitettiin tehtaanjohtajan asuntona. Tämä ei kuitenkaan millään tavalla korostunut huvilan julkisivussa, vaan matala yksiker-

Helsingin kaupunginmuseo / Eino Heino, 1950-luku

roksinen talo henki kodikasta tunnelmaa keskelle sijoitettuine kaksikerroksisine poikkipäätyineen. 1940-luvulla rakennuksessa tehtiin laaja peruskorjaus, jolloin sitä jatkettiin molemmista päistä. Tuolloin muutettiin myös sisätiloja. Tänä päivänä Bokvillan on kaupungin omistuksessa ja se on vuokrattu asuinkäyttöön.

Bokvillanissa lukuivat eri aikakerrostumat elävät sovussa kuin paikalleen pysähtyneinä. Huvila liittyy alueen teollisuushistoriaan ja kertoo ohikulkijalle jostakin alkuperäisestä, mutta silti ajan kulkuun mukautuneesta. Muutoksista huolimatta huvila edustaa jatkuvuutta ja pysyvyyttä. Tällaiseen aitouteen on syytä suhtautua kunnioittaen ja vaalien. Bokvillanin kaltaiset kohteet ovat osa yhteistä historiaamme – menneen ajan muistoja, jotka tasapainottavat muuten niin dynaamista kaupunkikulttuuriamme.

AURA KIVILAAKSO
tutkija

Sofian UUTISIA

LAAJASALON KARTANOIDEN JA HUVILOIDEN KULTTUURIHISTORIA MONIPUOLISESTI ESILLÄ

Laajasalo tunnettiin kesäviettopaikkana jo 1700-luvulla, jolloin saaren lukuisissa kartanoissa viihtyivät upseerit perheineen. Tuon ajan kartanoiden tunnelmiin johdattaa sävelten siivin kaupunginmuseon kesäkuussa julkistama levy *Ulrica – karta-nomusiikkia 1700-luvun Helsingistä*, jonka sävelmät ovat peräisin Degerön kartanos-sa Laajasalossa asuneen Ulrica Elisabet Tauben nuottivihkosta vuodelta 1767.

Myös myöhemmät, 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kesäasukkaat ovat olleet kaupunginmuseon kiinnostuksen

helsinkiläisten huvila-asukkaiden kesä-viettoon ja huviloiden elämäntapaan. Tästä kerättiin muistoja haastatteluin, joita tekivät Helsingin yliopiston kansatieteen opiskelijat kenttätökurssillaan.

Tutkimuksen tulokset on kerätty tutkija Ulla-Maija Laurilan toimittamaan, komeasti kuvitettuun *Huviloita Laajasalossa* -teokseen, jonka kaupunginmuseo julkaisee syyskuussa 2009. Samoihin aikoihin museo nostaa omana kokonaisuutenaan esiin myös erään Laajasalon erikoisimmista historiallisista alueista, Kruunuvuoren, jonka jylhiä maisemia koristavat salaperäiset, pahoin raunioituneet huvilat.

Kruunuvuoren arvoitus sai jo vuosia sitten pauloihinsa tutkija Minna Torpan ja valokuvaaja Aurora Reinhardin, jotka ovat selvittäneet ja tallentaneet alueen vaiheita ensin erikseen ja sitten yhteistyössä. Kruunuvuoren huviloiden historiaan ja valokuvaukselliseen nykytilaan voi tutustua Aurora Reinhardin näyttelyssä, joka on esillä Kulttuuritehdas Korjaamon Vaunuhallin kahvilassa ja Studiassa 15.9.–11.10., sekä *Kruunuvuori – unohdettujen huviloiden tarina* -teoksessa, jonka kaupunginmuseo samalla julkaisee.

Aurora Reinhard

Kruunuvuoren rantajyrkänteellä kohoava jugendtyylinen huvimaja on rappeutunut surulliseksi raunioksi.

kohteina. Museo käynnisti vuonna 2007 laajan, monitieteisen tutkimushankkeen, jossa koottiin tietoa Laajasalossa kukoistaneesta helsinkiläisestä huvilakulttuurista. Tutkija Hilla Tarjanteen työn pääkohteena oli saaren vanha, ennen vuotta 1940 valmistunut rakennuskanta, jonka vaiheiden ja nykytilan läpikäynti ja arviointi palvelevat alueen kaavoitusta ja suojelua. Huomiota kiinnitettiin myös sisätiloihin ja puutarhoihin. Tutkitut kohteet valokuvattiin huolellisesti kaupunginmuseon kokoelmiin.

Rakennusinventoinnin syventämiseksi ja täyteläisemmän kulttuurihistoriallisen kokonaiskuvan luomiseksi tutkimuksessa perehdyttiin myös 1900-luvun

Helsingin kaupunginmuseo / Juho Nurmi

Hyvin säilynyt Villa Honkasyrjä Jollaksessa on hieno esimerkki Laajasalon 1800–1900-lukujen vaihteen huviloista.

MUSEONYSTÄVIEN OHJELMAA

Helsingin kaupunginmuseon ystävien syksyn ohjelmassa ovat muun muassa vierailut Tammisaaren museokeskukseen *Helene Schjerfbeck* -näyttelyssä, Ateneumin *Picasso*-näyttelyssä ja Joutsen-apteekin museossa Lapinlahdenkadulla. Ystävät kokoontuvat myös kaupunginmuseon syyskauden avajaisissa *Foto Signe Brander* -näyttelyssä Hakasalmen huvilassa ja *Yö*-näyttelyssä Sederholmin talossa.

Museonystäviin voi liittyä kaupunginmuseon kotisivujen Palvelut-sivun kautta tai noutamalla liittymislomakkeen jostakin museon näyttelypisteestä.

HALUATKO SOFIAN MAKSUTTA KOTIISI?

Tilaa lehti ja liity sähköpostilistalle osoitteessa www.helsinginkaupunginmuseo.fi

Helsingin kaupunginmuseo.

UNOHDETTUJA LAULUJA ROMANTIIKAN AJAN HELSINGISTÄ

Helsingin kaupunginmuseon historiallinen äänilevysarja saa jatkoa vuodenvaihteen jälkeen, jolloin ilmestyy kokoelma Helsingissä 1800-luvulla sävellettyjä ja laulettuja liedejä. Romantiikan aikaan yksinlaulu oli hyvin arvostettu musiikinlaji, ja monet maamme tuolloiset säveltäjät kuten Pacius, Collan, von Schantz, Linsén, Fabritius ja Faltin laati-

vat runsaasti pianosäestyksellisiä lauluja, usein kotimaisiin teksteihin. Täyteläistä romantiikkaa hehkuvat, vuoroin vienon tunteelliset, vuoroin ponnekkaan aatteiliset laulut ovat aiheetta unhoon painunut luku Suomen musiikinhistoriaa, johon kaupunginmuseon ja Metropolian musiikin koulutusohjelman yhdessä tuottama äänite avaa näköalan.

August Mannerheimin karikatyyri kuvaa lauluduon esitystä biedermeierajan salongissa 1800-luvun puolivälissä.

KUHINAA MUSEOSSA – KOHTI UUTTA KÄVIJÄENNÄTYSTÄ?

Kaupunginvaltuusto päätti 2007 suoda Helsingin kaupunginmuseolle vapaan pääsyn vuoden 2008 alusta lähtien. Museon kävijämäärät kasvoivat heti ennennäkemättömästi: kaikkien näyttelypisteiden yhteenlaskettu kävijäluku oli viime vuonna 154 329, mikä merkitsi 112 %:n kasvua edellisvuoteen nähden. Museoiden suosion huiman nousun synä olivat pääsymaksuttomuuden ohella osaltaan myös monet laajaa yleisöä kiinnostaneet näyttelyt ja tapahtumat sekä tehostunut viestintä.

Vuonna 2009 yleisövirta ei ole laantunut. Vuoden puolivälissä koko kaupunginmuseon kävijäluku ylsi jo melkein 77 000:een eli lähes 20 % edellisvuotta korkeammalle. Suosituimpia näyt-

telyitä olivat alkuvuonna *Horisontissa Helsinki* museon päärakennuksessa, Sofiankatu 4, (21 856 kävijää), *Vuosisadan ratikkamatka* Ratikkamuseossa (16 646 kävijää) ja *Yhtä juhlaa* Sederholmin talossa (13 139 kävijää). Myös kevätkauden uudet näyttelyt vetivät: helmikuussa Hakasalmen huvilassa avattu *Varokaa, mustalaisia! Väärinymmärryksen historiaa* -näyttely houkutteli kesäkuun loppuun mennessä lähemmäs 8 000 kävijää ja Helsinki-päivänä 12.6. uudistettuna ovensa avanneen Työväenasuntomuseon näki kolmessa viikossa lähes 1 400 kävijää.

Syksyn uutuudet, Hakasalmen huvilaan lokakuussa tuleva *Signe Brander* -näyttely ja Sederholmin talossa marraskuussa avautuva *Yö*-näyttely, herättänevät suurta mielenkiintoa, ja viime vuoden kävijäennätys saattaa jopa ylittyä.

Piiroks-Vesa Nieminen

Brief *in English*

by Jere Jäppinen, curator

IN HER LEADING ARTICLE, museum director Tiina Merisalo asks whether a museum can change the world. Traditionally, museums regard as their main task the preservation, study and presentation of the cultural heritage. From this firm basis museums meet the demands of the fragmented modern world and its flood of information. Museums can act as places of understanding where present-day phenomena are presented in connection to a long historical perspective, offering the visitors a sense of proportion. At its best, a museum can leave an unforgettable trace in the visitor's mind.

OUR GUEST EXHIBITION from the Luxembourg City History Museum, *Watch out, Gypsies! The History of a Misunderstanding*, has – as expected – encouraged visitors to study their own fears and prejudices concerning the Roma. The Helsinki City Museum studied the reactions of the audience through a visitor survey. Many visitors expressed their appreciation for this kind of up-to-date, challenging exhibitions that not only inform and entertain but also provoke. Many also stressed the importance of spreading information in the fight against prejudice, but the majority found that this exhibition had not dramatically changed their own, already relatively positive attitudes towards the Roma.

THIS AUTUMN, the City Museum offers two new exhibitions. In October, an exhibition dedicated to photographer Signe Brander will be opened in the Hakasalmi Villa. Brander documented vanishing townscapes in Helsinki in 1907–1913. Her precious and high-quality documentary photos will also be presented in a book and in an exhibition in Stockholm.

THE SECOND NEW EXHIBITION, *Night*, will open in November in the Sederholm House. As the night falls, Helsinki enters an

element that differs historically and culturally from daytime. Most people spend the night in bed, in the intimacy of a bedroom – three of which are presented in the exhibition. The urban night has through centuries intertwined with beauty and fears, both mythical and real. In modern cities, night is a normal setting of life for an increasing number of people ranging from night-shift workers to clubbers.

THE CITY MUSEUM has a lot to offer to children. They also give us new insights – and often hearty laughs, which you can share reading about a young museum lecturer's experiences as a novice pedagogue. The City Museum aims to improve its services for children in the future. The main project is to transfer the Children's Museum from its idyllic, yet peripheral surroundings in Tuomarinkylä to Hakasalmi Villa in the heart of the City. This transition will allow more space for children's exhibitions and activities in a remarkably more accessible venue.

THE INVISIBLE WORK for the preservation of the City Museum's vast collections is brought to light in a few articles. A newly recruited curator, specialised in the study of objects related to different industries and professions, describes her encounter with an exotic array of hairdresser's tools and machinery. Another surprising treasure is a collection of about 3,000 samples of wallpapers from the 1850s to the 1970s, which is now being inventoried and catalogued in order to get an overview of the development of wall decoration styles in Helsinki.

AN EXHIBITION – in even the best of conditions – is always a stressful environment for old objects. After almost 20 years in exhibition the textiles of the Worker Housing Museum needed a thorough cleansing, which proved to be a challenge to the conservators. A heavily yellowed and stained tablecloth required several experiments with a range of chemicals before it was white again.

A NEW SERIES DEALS with the Helsinki City Museum's role as a regional museum. The purpose of regional museum work is to help smaller, often amateur-run museums to improve the standard of their work through consulting and training. The recently refurbished Museum of the Finnish Salvation Army is presented as an encouraging example.

Night, our new exhibition, studies nocturnal Helsinki through history and art.

Heli Salonen:
Wet snow. A view of Sörnäinen (1980).

Helsinki City Museum / Juho Nurmi

GUIDNINGAR PÅ SVENSKA

Under hösten bjuder stadsmuseet på fria guidningar på svenska i följande utställningar: sö 13.9. kl. 15 *Stiligt* i Domarby herrgårdsmuseum, sö 18.10. kl. 15 *Helsingfors vid horisonten* i Sofiegatan 4 samt fre 11.12. kl. 15 *Natt* i Sederholmska huset. Passa på!

KOULULAULUJA LAULAMAAN

Suosittu yhteislauluilla kokoavat jälleen 8.10. ja 3.12. klo 18–20 Koulumuseon luokkahuoneen puiset pulpetit täyteen varttuneita koululaisia laulamaan muistojen lauluja harmonin säestyksellä.

NÄYTTELYSSÄ KONSERVAATTORIEN SILMIN

Tuomarinkylän kartanomuseon *Tyylikästä*-näyttelyssä pidetään 22.11. klo 14–16 konservaattorien erikoisopastus, jossa annetaan vinkkejä vanhojen huonekalujen ja tekstiilien hoidosta kotikonstein.

TAPAHTUMAKALENTERI ELOKUU–JOULUKUU 2009

KAIKKIIN TAPAHTUMIIN ON VAPAA PÄÄSY.

ELOKUU

- pe 21.8.** *Taiteiden yö*
Helsingin kaupunginmuseumissa
Horisontissa Helsinki -näyttely on auki klo 17–22.
Sederholmin talossa
Yhtä juhlaa -näyttely on auki klo 17–22.
Hakasalmen huvilassa
Varokaa, mustalaisia!
Väärinymmärryksen historiaa -näyttely on auki klo 17–22.
Klo 19–22 ulkoilmakonsertissa kuullaan monenlaista romanimusiikkia.
Tuomarinkylässä ohjelmaa koko perheelle klo 17–21.
la 29.8. *Koskipäivä* klo 10–16
Voimalamuseossa.

SYYSKUU

- la 5.9.** Pyöräretki Helsingin muinaisjäänöksille klo 10, kesto 3–4 tuntia.
Ilmoittautumiset retkelle 2.9.2009 mennessä: Markku Heikkinen puh. (09) 3107 1552, markku.heikkinen@hel.fi.
Valtakunnallisten arkeologian päivien ohjelmaa.
su 6.9. Syksyinen kasviretki klo 14–16 Tuomarinkylän kartanon maisemissa.
su 13.9. Yleisöopastus ruotsiksi klo 15 *Tyylikästä*-näyttelyssä Tuomarinkylän kartanomuseossa.
to 17.9. Työpaja Koulumuseossa klo 14–19: *Pula-ajan parhaat niksit*.

LOKAKUU

- su 4.10.** Yleisöopastus klo 14 *Tyylikästä*-näyttelyssä Tuomarinkylän kartanomuseossa.
to 8.10. Syksyn koululaulut. Yhteislauluilla klo 18–20 Koulumuseossa.
su 11.10. Sibelius-Akatemian oppilaskonsertti klo 14 Tuomarinkylän kartanomuseossa.
su 18.10. Yleisöopastus ruotsiksi klo 15 *Horisontissa Helsinki* -näyttelyssä Sofiankatu 4:ssä.

MARRASKUU

- la 7.11.** Isänpäiväaskartelua koko perheelle klo 12–15 Lastenmuseumissa.
su 15.11. Sibelius-Akatemian oppilaskonsertti klo 14 Tuomarinkylän kartanomuseossa.
ti 17.11. ja ke 18.11. *Arkeologisessa työpajassa* Vanhankaupungin 1500–1600-lukujen löytöjä klo 18–20 Koulumuseossa.
su 22.11. Konservattorien erikoisopastus klo 14 *Tyylikästä*-näyttelyssä Tuomarinkylän kartanomuseossa.
25.11.–16.12. *Museokerhon joulukurssi* 7–10-vuotiaille keskiviikkoisin klo 14–15.30 Lastenmuseumissa.
su 29.11. *Adventin avaus*
Kaupunginmuseon joulukauden perinteiset avajaiset Katumuseossa klo 12–15.
Tiernapojat klo 13 Sederholmin talossa.
Tiernapojat klo 14.30 Ruiskumestarin talossa.
Jouluaskartelua klo 13–16 Lastenmuseumissa.
Tiernapojat klo 16 Tuomarinkylän kartanolla.
29.11.–3.1.2010
Ruiskumestarin talo ja Tuomarinkylän kartanomuseo perinteisessä jouluasussa.
29.11.–6.1.2010
Vanhanaajan joulukatu Katumuseossa.

JOULUKUU

- to 3.12.** Joulun koululaulut. Yhteislauluilla klo 18–20 Koulumuseossa.
pe 11.12. Yleisöopastus ruotsiksi klo 15 *Yö*-näyttelyssä Sederholmin talossa.
su 13.12. Yleisöopastus klo 15 *Yö*-näyttelyssä Sederholmin talossa.
ke 16.12. Jouluinen (työpaja) klo 18–20 *Yö*-näyttelyssä Sederholmin talossa.
to 31.12. Uudenvuodenaaton erikoisopastukset klo 17 *Yö*-näyttelyssä Sederholmin talossa ja *Horisontissa Helsinki* -näyttelyssä Sofiankatu 4:ssä.

HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO – MUSEOT JA NÄYTTELYT

ELOKUU–JOULUKUU 2009

	HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO Sofiankatu 4, puh. 3103 6630. Auki ma–pe klo 9–17 sekä to klo 9–19, la–su klo 11–17. Museokaupan aukioloajat ovat samat. Kuva-arkisto on auki ma ja to klo 10–15 sekä kuukauden ensimmäisenä torstaina klo 10–18, kiinni 28.12. ja 31.12.		Kaupunginmuseon päärakennuksessa (tavaratalo vuodelta 1913) on esillä Horisontissa Helsinki -näyttely, joka kertoo selkeästi ja tyylikkäästi kaupungin vaiheista 450 vuoden aikana. Kino Engel 2:ssa esitetään Helsinki-aiheisia filmejä.
	KATUMUSEO Sofiankatu, auki läpi vuorokauden.		Ikivanha Sofiankatu Helsingin sydämessä on tunnelmallinen ulkoilmamuseo, joka esittelee katukiveyksiä ja kadunkalusteita 1700-luvun lopulta 1930-luvulle.
	HAKASALMEN HUVILA Mannerheimintie 13, puh. 3107 8519. Auki 30.8. asti ke–su klo 11–17 sekä to klo 11–19, kiinni 31.8.–13.10., auki 14.10. alkaen ke–su klo 11–17.	 4, 7A, 10	Finlandia-talon vieressä, elegantissa 1840-luvun huvilassa on 30.8. asti Euroopan romanien vaiheista ja kulttuurista kertova vierailu-näyttely Varokaa, mustalaisia! Väärinymmärryksen historiaa . Rakastetun Helsinki-kuvaajan aihekirjon kattava valokuvanäyttely Foto Signe Brander avautuu 14.10.
	SEDERHOLMIN TALO Aleksanterinkatu 18, puh. 3103 6529. Auki 13.9. asti ke–su klo 11–17, kiinni 14.9.–19.11., auki 20.11. alkaen ke–su klo 11–17 sekä to klo 11–19.		Kantakaupungin vanhimmassa talossa on 13.9. asti Yhtä juhlaa -näyttely, joka kertoo Helsingin värikkäistä ja moninaisista juhlaperinteistä. Marraskuussa avautuu Yö -näyttely, joka johdattaa entisajan helsinkiläisten makuuhuoneisiin, yötöihin ja kaupungin yöelämään, yön vaaroihin ja unien maailmaan.
	RUISKUMESTARIN TALO Kristianinkatu 12, puh. 3107 1549 tai 3103 6630. Auki 4.11.2009–3.1.2010 ke–su ryhmille etukäteisvarauksesta klo 9–14 ja yleisölle 14–18, kiinni 31.8.–3.11.	 1, 1A, 7B 18	Kantakaupungin vanhin paikallaan säilynyt puutalo vuodelta 1818 on sisustettu 1860-luvun pikkuporvariskodiksi.
	RATIKKAMUSEO Töölönkatu 51 A, puh. 3103 6630. Auki ma–su klo 11–17.	 3T, 4, 7A, 10	Helsingin vanhin raitiovaunuhalli (vuodelta 1900) on osa Kulttuuritehdas Korjaamo. Ratikkamuseon näyttely Vuosisadan ratikka-matka tarkastelee Helsingin raitiovaunujen vaiheita matkustajan näkökulmasta.
	KOULUMUSEO Kalevankatu 39–41, puh. 3108 7066 tai 3103 6493. Auki 5.9. alkaen la–su klo 11–17. Arkisin ryhmä sopimuksen mukaan.	 6 Kamppi	Kahteen 1830–40-luvun puutaloon sijoitettu museo esittelee Helsingin koululaitoksen historiaa. Esillä on luokahuoneita, opetusvälineitä ja valokuvia. Ryhmille pidetään vanhanajan oppitunteja.
	TUOMARINKYLÄN KARTANOMUSEO Tuomarinkyläntie 7, puh. 3107 1568. Auki ke–su klo 11–17.	 64, 72, 70V	Tuomarinkylän kartano (1790-luvulta) sijaitsee peltöjen keskellä Pohjois-Helsingissä. Päärakennuksen Tyylikästä -näyttely esittelee sisustustyyliä barokista funkikseen kaupunginmuseon hienon huonekalu- ja koriste-esinekokoelman avulla.
	LASTENMUSEO Tuomarinkyläntie 7, puh. 3107 1568. Auki ke–su klo 11–17.	 64, 72, 70V	Tuomarinkylän kartanomuseon sivurakennuksessa on Lastenmuseo, jonka Mammutista marsuun -näyttely kertoo Helsingin elämistä kautta aikain, niin tutuista kotieläimistä kuin kaukomaiden eläinvieraistakin.
	VOIMALAMUSEO Hämeentie 163, puh. 3108 7064 tai 3103 6630. Opastusvaraukset puh. 728 8440. Auki 3.6.–30.8. ke–su klo 11–17.	 6 71, 71V, 73B	Museo sijaitsee Helsingin kaupungin syntysijoilla Vanhassakaupungissa Vantaanjoen suulla. Vesilaitoksen turbiinipumppulaitos ja höyryvoimala sekä mylly tutustuttavat alueen vuosisataisiin teollisuusperinteisiin. Samalla retkellä voi tutustua myös läheiseen Tekniikan museoon.
	TYÖVÄENASUNTOMUSEO Kirstinkuja 4, puh. 3107 1548 ja 3103 6630. Auki 12.6.–27.9. ke–su klo 11–17.	 1, 1A, 3B, 9 23	Linnanmäen juurella sijaitseva tunnelmallinen museo esittelee 1900-luvun helsinkiläisten työläiskotien elämää, joka heijastaa kaikkien suomalaisten arkipäivän historiaa. Hellävaroin korjattu ja uudistettu museo avautui uudelleen kesäkuussa 2009.

Helsingin kaupunginmuseon kaikkiin kohteisiin on aina vapaa pääsy. Museot ja Museokauppa ovat kiinni 6.12. ja 24.–26.12.

Helsingin kaupunginmuseo
PL 4300
00099 HELSINGIN KAUPUNKI
Puh. (09) 3103 6630, fax (09) 3103 6664
www.helsinginkaupunginmuseo.fi

Helsingfors stadsmuseum
PB 4300
00099 HELSINGFORS STAD
Tfn (09) 3103 6630, fax (09) 3103 6664
www.helsingforsstadsmuseum.fi

Helsinki City Museum
P.O. Box 4300
FI-00099 CITY OF HELSINKI
Tel. +358 9 3103 6630, fax +358 9 3103 6664
www.helsinkicitymuseum.fi